

Joanna Nowacka

Z obserwacji nad nazwami kobiet jako podmiotu i obiektu miłości, erotyki i seksu we współczesnym rosyjskim i polskim żargonie młodzieżowym

Acta Polono-Ruthenica 4, 163-170

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Joanna Nawacka
Olsztyn

Z obserwacji nad nazwami kobiet jako podmiotu i obiektu miłości, erotyki i seksu we współczesnym rosyjskim i polskim żargonie młodzieżowym

Sfera intymna człowieka, do której należą miłość, erotyka i seks, stanowi nadal tabu językowe, którego przełamywanie najszybciej dokonuje się w nieoficjalnej odmianie języka ogólnego, jakim jest żargon młodzieżowy. Jak wiadomo, żargonizmy, inaczej argotyzmy, to nie zawsze wulgaryzmy, wyrażenia ordynarne, sprośne czy obsceniczne, lecz swoisty subjęzyk czy socjolekt. W używaniu argotyzmów przez mówiących dopatrzeć się można chęci odformalizowania, nadania ekspresywności, lekkości i „odpoważnienia” stylu wypowiedzi oraz przejawu tendencji do oszczędności środków językowych.¹

Miłość, jako zjawisko złożone i skomplikowane, trudno językowo jednoznacznie zdefiniować, gdyż nierozzerwalnie wiąże się z erotyką i seksem. Granice między miłością, erotyką i seksem są płynne, zacierają się. Te trzy pojęcia wzajemnie przenikają się i uzupełniają. I dlatego rozpatrując słownictwo nazywające uczucie miłości nie można pominąć ani erotyki, ani seksu.

Prezentowane w niniejszym przyczynku słownictwo, określające kobiety jako podmiot i obiekt miłości, zostało zebrane na podstawie następujących publikacji leksykograficznych: L. Kaczmarek, T. Skubalanka, S. Grabias *Słownik gwary studenckiej* (Lublin 1994); S. Kania *Słownik argotyzmów* (Warszawa 1995), В. С. Елистратов *Словарь московского арга* (Москва 1994) i Т. Г. Никитина *Так говорят молодёжь. Словарь молодёжного сленга* (Санкт-Петербург 1998). Wymienione słowniki można uznać za dostateczne źródło żargonizmów młodzieżowych ostatnich lat.

Analizowany materiał, wybrany według definicji słownikowych, za-

¹ S. Kania, *Słownik argotyzmów*, Warszawa 1995, s. 14-15.

wiera 332 hasła w języku rosyjskim określające kobiety związane z pojęciem miłości, a w języku polskim - 318. Wśród haseł w języku rosyjskim 11 odnosi się do miłości homoseksualnej. Tabu językowe dotyczące miłości między kobietą i mężczyzną obejmuje także zjawisko homoseksualizmu, co potwierdza brak słownictwa nazywającego miłość homoseksualną wśród haseł w języku polskim. Natomiast w języku rosyjskim 11 haseł nazywających kobiety lesbijki (*кобел, кобёл, кобла, коблиха, коблуха, лесба, лесбия, лесбос, маруся, меньшевики, розовая*) - na 332 odnoszące się do miłości - także potwierdza fakt istnienia tabu językowego w obrębie miłości homoseksualnej.

Jak wiadomo, wszystkim argotyzmom jest właściwe silne zabarwienie emocjonalno-ekspresywne, które przeciwstawia je wyrazom neutralnym języka ogólnego. W zależności od użycia argotyizmu, od sytuacji, w której został wypowiedziany czy też od osoby, która użyła go w takim a nie innym celu, argotyzm nabiera różnej wartości ekspresywnej. Ze względu na płynność i ambiwalentność ekspresji argotyzmów nie jest możliwe wprowadzenie jednoznacznych kwalifikatorów ekspresywnych przy każdym wyrazie. W przedstawionym materiale znajdują się także i hasła określone kwalifikatorami stylistycznymi. Niektóre nominacje rosyjskie posiadają kwalifikatory: **ирон./иронический, шутл./шутливый, пренебр./пренебрежительный, презр./презрительный, неодобр./неодобрительный, одобр./одобрительный** i **ласк./ласкательный**. Ostatni kwalifikator w języku rosyjskim **прост./просторечный** nie jest kwalifikatorem czysto ekspresywnym.

W materiale polskim najczęściej używany jest kwalifikator **pot./pococzny**. Rzadziej występuje **powsz./powszechny** i **książk./książkowy**. Z kwalifikatorów ekspresywnych *sensu stricto* zaobserwować można jedynie **wulg./wulgarny, obsc./obsceniczny, iron./ironiczny** i **pogardl./pogardliwy**. Wymienione kwalifikatory określają jedynie nazwy szczególnej wyrazistości ekspresywnej, co jednocześnie nie wyklucza zabarwienia ekspresywno-emocjonalnego pozostałych nominacji.

Oprócz zróżnicowania stylistycznego charakterystyczną cechą argotyzmów jest ich zróżnicowanie strukturalne. Większość haseł to nominacje jednowyrazowe. Nieliczną grupę stanowią nazwy dwuwyrazowe, a w języku polskim także wyrażenia przyimkowe.

Odnotowane w wyżej wymienionych źródłach żargonizmy młodzieżowe skupiają się wokół definicji słownikowych. Największą grupę stano-

wią nazwy o następującym znaczeniu w języku rosyjskim: „**проститутка, женщина лёгкого поведения**” (101 hasel). Nominacje jedno- wyrazowe - *баксильная, батон, безотказка, белоснежка, бикса, бубль, бэ, вокзальная, вафельница, грелка, давалка, дежурка, дрю- чон, дырявая, интердевочка, интерша, кошара, ларюшница, ле- бледь, леблядь, лоханка, многостаночница, мочалка, подстилка, прокурсетка, просекуха, просекушница, профора, профура, про- фурика, профурсетка, путана, путанка, сапог, секуха, секушка, се- кушница, стидоноска, стидушница, станок, стелька, трахалка, тра- хушница, тёлка, тёрка, товар, трёшка, трёшница, трёшник, тут- ка, факуха, факушка, факушница, урна, хорь, цеплялка, чайка, че- канка, чертовка, чертовщинка, чикса, чита, шаблонка, шалава, шкетка, шкеточка, шкица, шкура, шлэнда, шлэндра, шмарень, шма- руха, шмонь, шубка* - nie mają jednoznacznie określonego zabarwienia ekspresywnego - podobnie jak i nominacje dwuwyzrazowe: *стритен- -гёрл, дальний бой, лёгкая девочка, ночная бабочка, обшая девчонка*. Ironiczne i żartobliwe zabarwienie mają nazwy: *клюшка, проиман- довка* i *проимандовка, сберкасса, скважина, цветок, цветочек, шлюпка, рыбка хариус*. Lekceważący odcień ekspresji zawierają hasła: *бляха, дырка, жвачка, звездастая, интербаба, плечевая, скважина, хорёк, шалашовка, швабра, шмара*. Wyrazy pogardliwe w tej grupie to: *бублик* i *сберкасса*. Na nieprzychylny stosunek użytkownika argotyzmu wskazuje hasło *швабра*. Potoczność i częstość użycia w języku codzien- nym jest właściwa kilku nominacjom: *дальнобойщица, плечевая, сов- проститутка, шалашовка*.

Definicja znaczeniowa w języku polskim: „**kobieta złego prowa- dzenia się, prostytutka**” odnosi się do 193 hasel. Większość nominacji to jednowyrazowe argotyzmy bez wyrazistej ekspresji: *акtywistka, ama- torka, artystka, haliówa, barylka, bladzia, blednica, braminka, brzytwa, caryca, cesarzowa, chemiczka, chętna, chórwa, chórwistka, cichodajka, cichodejka, ciocia, cizia, czajka, damy, darmodajka, drzewo, dziadówka, ekspedientka, elana, elanka, element, farmaceutka, flanela, futrówka, gaciara, graczioza, grochowiny, gromadzka, gruzinka, hojna, hotelówa, i-wona, i-wonka, kafel, kolezianka, korniszonek, kotka, królowna, krzywa, ksiuta, kukulka, kuracjuszka, kuriwa, kurka, kuropatwa, laleczka, lampu- cera, larwa, latawica, lebioda, leciwa, leda, lekka, lewus, lewuska, lolita, lufa, lwica, łatwizna, łokciówka, majtarka, maszyna, medyczka, merce-*

des, muza, okropnica, orkiestra, pan-tera, pchelka, pieszczoszek, podajka, pod-fruwajka, pogotowie seksualne, popelina, portowa, potrzebowska, potrzebujaca, prosta, prostopadla, próbica, rajdówka, rakietka, raszpla, razówka, rudera, rusalka, samica, siekiera, sikora, skóra, społecznica, sportsmenka, spółniczka, sprinterka, stacha, sturwa, szmalcowa, szpila, szprotka, szprotka, szpula, sztafeciara, sztafetka, sztorcówka, świstawa, tapczan, tłuka, towar, tumidajka, wamp, wartburg, wywrotka, zarabiająca, zawodnica, zawodniczka, zdrowa, ziółko, ziuta, źdzychowa. Liczną grupę stanowią hasła dwuwyrazowe: *inżynier drogowy, królewna przedmieścia, namiętnica rozłożysta, piękności nocy, przodowy towar, siostra miłosierdzia, złota rybka, dająca ciało i wyrażenia przyimkowe: dobra na lep, dziewczyna z tartaku, spod filarów, spod „Merkurego”, i se tu i se tam, babka nieciężkich obyczajów, pani (której obyczaje dużo nie ważą), ta (co cnotę zawiesiła na kołku), taka z Kantaka, ta ze szkolnej, ta z telewizorem do reperacji.* Potoczny charakter mają nominacje: *dziewczynka, dziwa, dziwka, flądra, kłępa, ladacznicza, lafirynda, latawiec, lepsza, łach, łatwa, materac, mewa, mewka, nimfa, panienka, polonistka, puszczańska, rogówka, ryfa, spod latarni, szkapa, szmata, taka lepsza, wydra, wywłoka, zdzira; córka Koryntu, dno moralne.* Powszechnie używane nominacje to: *bladź, dziwka, lewa, lewizna, mewka, puszczańska, szprycha, uniwersytutka, ustosunkowana, zdzira, żyleta,* a tylko książkowe to: *kurtyzana, nałożnica, wenecka kurtyzana.* Wyrazistą ekspresją odznaczają się nazwy obsceniczne (*foca*), ironicznie (*artycha, dziewica, fajna babka, ta /co wie, jak to się robi, ale nie wie, jak to się nazywa/*) i pogardliwe (*puszczańska*).

Drugą grupę nazw związanych z pojęciem kobiety - podmiotu i obiektu miłości - według definicji słownikowych stanowią hasła o znaczeniu w języku rosyjskim: „*девушка, любовница, подруга*” (164 hasła). Nie posiadają kwalifikatora jednowyrazowe nominacje: *авоська, астролябия, балалайка, барёха, барёшка, барёшница, баруха, барушка, барушница, барьшняя, батон, бейба, бикса, бэби, бэйби, ватрушка, вешалка, герла, герлёнок, герлёныч, герлиця, герлуха, герлушка, груша, двустволка, жаба, женьше, жучка, кадра, кадrevич, кадрица, кадришка, канашка, канашечка, кастрюля, клемма, клециха, клюшка, кляча, коблиха, коблуха, кобыла, кошёлка, кувалда, кузина, кукла, куклёночек, лалара, лемура, линда, лосиха, лялька, ляля, мартышка, маруся, маруха, марушка, марьяжница, марьяна,*

*матильда, матрёна, матрёша, матрёшка, метёлка, метла, мочалка, мурлетка, мучача, мэниша, нана, обсоска, овца, олда, олдиха, олдуха, олдушка, Оленька, памтуха, пампуша, пампушечка, пампушка, погремушка, прищепка, промокашка, простокваша, пруха, прушка, прушница, пчела, розетка, рыба, самка, самокрутка, самочка, свиномамка, свиноматка, селёдка, сестрёнка, сикуха, сикушка, сикушница, симпампуха, симпампуша, симпампушечка, симпампушка, симпотка, сосалка, сосулька, танька, тёлка, тётенька, тётка, тётя, товар, фанера, фафа, фафочка, френда, фрикаделька, фрэндуха, фря, фуфайка, халтура, халява, хорёк, хорь, цилиндр, чела, черемша, черёмуха, чмара, чмарень, чува, чувица, чувиха, шкура, щель, щёлка, со nie oznacza, że są one pozbawione ekspresji. Pozostałe hasła odznaczają się zabarwieniem ironicznym (*девица, девочка, жена, мандавошка, маша, мокрохвостка, мокрощелка, мокруха, мокрушка, молодка, морозова, обезьяна, подружаса, прихехе, прихехешница, рыбка*), żartobliwym (*девица, девочка, девуля, подружаса, попова, старухня, тело*), lekseważącym (*мандель, соска*), przychylnym (*хризантема*) i pieszczotliwym (*девуля, мармеладка, рыбка, чувишечка, чувишка*).*

Definicja słownikowa w języku polskim: „**sympatia, narzeczona, dziewczyna, kochanka**” (67 haseł) określa nazwy jednowyrazowe (*branka, dziewczka, emcia, garbus, herbatnik, kochanka, laska, lulka, mania, meszka, miniówka, narzeczona, nieboszczka, sacharynka, samiczka, skicia, stokrotka, sympatka, szczotka, szczypawka, trusia, truśka, współspaczka, wzdychadło, zakolczykowana, zdechlinka, zobręczona, żabka, żażka*), dwuwyrazowe (*babka zaawansowana, druga połowa*) i wyrażenia przyimkowe (*w czepku urodzona*), które nie odznaczają się jednoznacznym zabarwieniem ekspresywnym. Czysto ekspresywne, ironiczne zabarwienie wykazuje tylko jedno hasło (*sierotka*). Pozostałe nominacje używane są w języku potocznym, codziennym (*babka, cizia, dziewczyna, dziewczucha, facetka, flama, kobita, kociak, kochana, kochanie, kochanica, koteczek, lala, lalunia, miłość, miś, moja, najdroższa, pani, panna, połowica, przyczepka, przylepka, skarb, stara, sympatia, żabka*), jak również powszechnie występują w żargonie młodzieżowym (*babka, dziewczyna, żona*). Nazwy *bogdanka, konkubina, nałożnica, wybranka* są charakterystyczne dla stylu książkowego.

Zakres słowa *żona* nie pokrywa się w pełni z zakresem pojęcia

kobiety jako podmiotu i obiektu miłości. Żona to niekoniecznie kobieta kochana i kochająca. Jednak zgodnie z ogólnie panującym przekonaniem, a także zgodnie z wartościami religijnymi, związek małżeński oparty jest na miłości. Żona jest więc kobietą - podmiotem i obiektem miłości. Na grupę tę składają się słowa o następującym, według definicji słownikowych, znaczeniu w **języku rosyjskim**: „жена” (43 hasła). Nominacje o zabarwieniu ironicznym i żartobliwym (*змея, обезьяна, паранджа*) stanowią mniejszość w stosunku do nazw ekspresywnie nieokreślonych (*авоська, анаконда, астрябия, база, болячка, броневик, вайф, вайфа, вайфица, карга, кастрюля, клизма, клизьма, колдобина, котлетта, кувалда, недвижимость, присоска, простокваша, родилка, рожалка, самовар, самоварник, таможня, тыл, тылы, фуфайка, химикалия, черемша, черешня, черёмуха, швабра, шушара, шушера, щеколда, щётка, цука, язва; базар - вокзал*).

Natomiast definicja w **języku polskim**: „żona” określa 21 hasel. Nie można wyróżnić tu nominacji o wyrazistej ekspresji (*bąbel, dziewczyna, gestapo, małżowina, metresa, peretka, policja, prokurator, przyczepka, sudomica, szczęście; druga połówka*). Występują zaś tu nazwy używane potocznie i powszechnie (*babka, matka, pani, połowica, stara, zaba*).

Kolejną grupę argotyzmów opatrzone definicją słownikową w **języku rosyjskim**: „привлекательная соблазнительная женщина, кокетка” (22 hasła). Większość jednowyrazowych nominacji nie ma wyrazistego zabarwienia ekspresywnego (*Алёнушка, бомба, волчиха, охмурёжница, персик, пэрсик, сексотилка, сексотка, сексуха, сексушка, станок, фифочка, цаца, цецуля, цыта, цытка, чикса*). Przychylny, aprobujący stosunek wyrażają argotyzmy: *модель, соса, траля*; a lekceważący charakter oddaje nazwa *мырса*. Jedyne w tej grupie wyrażenie przyimkowe *зруди на блюде* o żartobliwym zabarwieniu wskazuje także na nieprzychylny stosunek jego użytkownika.

Podobnie definicja w **języku polskim**: „kokietka, wyzywająca, o wyzywającym zachowaniu, lubiąca towarzystwo męskie” określa liczną grupę hasel - 41. Obok jednowyrazowych nominacji o nieokreślonej ekspresji (*amorek, baletowa, bigbitówka, bladź, fletowa, korkowa, laska, lepka, lizawka, markiza, miniowa, parkieciara, pchełka, podwozie, pszczołka, rakieta, sacharynka, seksowa, szprotka, szprycha, tapeta, wystrzałowa, wyzlica, wzrokowa*) występuje jedno hasło będące wyrażeniem przyimkowym (*babka do zaliczenia*). Niektóre nazwy używane są w języ-

ku potocznym (*babka, cizia, kociak, kocica, lafirynda, lwica, małpizyon, marmuzela, przylepka, pudło, seksbomba, tygrysica, wydra*), jedna nazwa występuje powszechnie w żargonie młodzieżowym (*bigbitowa*). Nieliczne nominacje wulgarne (*pierdzilacha*), ironiczne (*religijna*) i pogardliwe (*małpizyon*) posiadają zabarwienie czysto ekspresywne.

Ostatnią grupę tworzą wyrazy i połączenia wyrazowe skupione wokół definicji słownikowej w języku rosyjskim: „*невинная девушка, девственница*” (13 haseł). Nazwy: *витамин „Ц”* i *цилиндр необкатанный* odznaczają się zabarwieniem ironicznym, żartobliwym i lekceważącym. Pozostałe nominacje nie mają wyraźnie oznaczonej ekspresji (*агу, запечатанная, неваляшка, первочка, полено, целина, целинка, целка, целкин, целочка; Клара Целкин*).

Definicja słownikowa w języku polskim: „*skromna, poważna, niekiedy przesadnie skromna, dziewica*” (16 haseł) odnosi się zarówno do nominacji jednowyrazowych (*ciutka, gloria, harcerka, koziołek, lodowiec, lodówka, opona*), dwuwyrazowych (*dziewica hermetyczna, dziewica niecałowana, zasuszona dziewica, zero seksualne*), jak i wyrażen wielowyrazowych (*roślina rzadko spotykana, ta /co wie, jak to się nazwywa, ale nie wie, jak to się robi/*) bez wyraźnie określonej ekspresji. Nazwy: *cnotka, zakonnica, w porządku* są często używane w języku potocznym.

Argotyzmy nazywające kobiety - podmiot i obiekt miłości - w języku polskim przedstawiają pewną osobliwość. Oprócz haseł, które stanowią nominacje jedno- i dwuwyrazowe, występujących zarówno w języku polskim jak i rosyjskim, 15 haseł w języku polskim to wyrażenia przyimkowe. Zastępują one słowa oznaczające kobiety związane z uczuciem miłości nie nazywając je bezpośrednio, a poprzez metaforę, omówienie, opisanie cechy charakterystycznej dla kobiety - podmiotu i obiektu miłości. W języku rosyjskim natomiast występuje tylko jedno takie hasło (*зпыду на блюде*)

Nominacje określające kobiety złego prowadzenia się - prostytutki i kobiety o wyzywającym zachowaniu, kokietki - związane są z pojęciem podmiotu miłości, czyli są to hasła nazywające osobę aktywną, poznającą, przeżywającą, działającą. Natomiast nominacje oznaczające sympatie, dziewczyny, narzeczone, dziewice, żony - to słownictwo określające osobę bierną, będącą podmiotem poznania i działania drugiej osoby. Podział leksyki na nazywającą i podmiot, i obiekt miłości przedstawia się liczbowo podobnie i w języku polskim, i w języku rosyjskim, co potwierdza

ważność w miłości zarówno podmiotu, jak i obiektu uczucia. Natomiast liczba haseł nazywających kobiety związane z miłością, erotyką i seksem potwierdza fakt przełamywania w obrębie żargonu młodzieżowego tabu językowego odnoszącego się do uczucia miłości.

Wszystkie zebrane argotyzy my stanowią synonimiczne odpowiedniki wyrazów języka ogólnego. Granice znaczeniowe poszczególnych nominacji nie zarysowały się w sposób dość ostry. Na przykład słowo „babka” nazywa jednocześnie i kochankę, i żonę. Nie wieloznaczność jest jednak cechą charakterystyczną żargonu młodzieżowego, a stosunkowo wielka zmienność, zastępowanie jednych argotyzmów innymi, ponieważ ekspresywność wyrazów tego typu wymaga świeżości i nowości. Argotyzy my mają także tę cechę, że z jednej strony są celne i krótkie, a z drugiej - uniwersalne, gdyż ich zakres bywa na ogół szerszy, a treść znaczeniowa uboższa niż bliskich im semantycznie ekwiwalentów języka ogólnego.²

Odrębnym i równie interesującym problemem badawczym jest zapewne struktura i pochodzenie argotyzmów. Większość słownictwa to okazjonalizmy (*мандель, секуха, sympatka, wzdychadło*) - nowo powstałe formy wyrazowe, przy czym bogatą grupę stanowią neosemantyzmy (*авоська, котлета, цука, aktywistka, skóra, zandarm*). Sporo nominacji powstało w rezultacie zapożyczenia z innych języków: angielskiego - *бубль, вайф, герла*; francuskiego - *лемура*; hiszpańskiego - *мучача*; rosyjskiego - *bladź*; niemieckiego - *foca*; włoskiego - *ziuta*; a także w wyniku zapożyczenia z innych żargonów - tzw. interżargonizmy, czyli argotyzy my funkcjonujące jednocześnie w kilku żargonach, np. *szprotka* - w gwarze uczniowskiej, sportowej, warszawskiej, *towar* - w gwarze przestępczej, warszawskiej, narkomanów, *букса, шмара* - w gwarze przestępczej.

Powszechnie obserwowana dominacja we współczesnym świecie seksualnej, zmysłowej strony miłości nad jej stroną duchową znajduje swoje potwierdzenie i w języku. Przedstawione grupy leksykalno-semantyczne są odbiciem świata rzeczywistego, rządzącego się swoistymi prawami i preferującego określone wartości, a tworzące te grupy argotyzy my cechuje często dążność do świadomego przekraczania norm społecznych, w tym zwłaszcza tabu językowego dotyczącego miłości, erotyki i seksu.

² Ibidem, s. 15-16.